

MULAPİN: İÇERİĞİ, AMACI VE KEHANETLER
MULAPIN: CONTENT, PURPOSE AND PROPHECIES

Harun DUMAN

Dr., Türkiye
dumanharun63@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9477-8248

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
6/1, Mart – March 2024 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi - Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **28.08.2023**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **01.03.2024**
Yayın Tarihi – Publication Date : **24.03.2024**
Sayfalar-Pages : **47 – 63**
doi : <https://doi.org/10.33469/oannes.1351612>

This article was checked by iThenticate®

Atıf – Cite as: DUMAN, H., “MULAPİN: İçeriği, Amacı ve Kehanetler”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6/1, Mart 2024, ss. 47 - 63.

MUL.APİN: İÇERİĞİ, AMACI VE KEHANETLER MULAPIN: CONTENT, PURPOSE AND PROPHECIES

Harun DUMAN

Öz

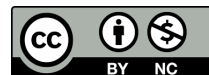
Eski Çağ Mezopotamya insanı, gökyüzüne önem vererek göksel incelemeler yapmıştır. Bu incelemeler Sümerlerden başlayarak Babillilerle birlikte sistematik bir hâl almıştır. Dönemin insanı, gökyüzündeki cisimlerin hareketlerini tanrılardan bir mesaj olarak algılamış ve her bir gezegene tanrılarının isimlerini vermişlerdir. Gökyüzündeki yıldız ve takımyıldızlarının da hareketlerini incelemişler ve elde ettikleri kayıtları MUL.APİN (Saban Yıldızı) adlı metne kaydetmişlerdir. Buradaki amaç, gök cisimlerinin ilk doğuş ve batış tarihlerini belirlemek olmuştur. MUL.APİN'in yazım aşaması MÖ 8. ve 7. yüzyıllarda başlayarak MÖ 3. ve 2. yüzyıllara kadar sürmüştür.

MUL.APİN'in içeriği genel olarak yıldızlar ve hareketleri ile alakalı olsa da bunun yanında gözle görülebilen yedi gezegen üzerinde de durulmuştur. Bu gezegenlerin her birine en önemli tanrılarının isimlerini vermişlerdir. Buna göre Jüpiter/Marduk, Venüs/İhtar, Mars/Nergal, Satürn/Ninurta, Nabu/Merkür, Şamaş/Güneş ve Sin/Ay olmuştur. Ayrıca gökyüzünü üç bölüme

Abstract

Ancient Mesopotamian people conducted celestial studies with a focus on the sky. These investigations originated with the Sumerians and were further developed systematically by the Babylonians. Individuals of that era interpreted celestial movements as messages from the gods, assigning the names of their deities to each planet. Additionally, they scrutinized the movements of stars and constellations in the sky, documenting their findings in a text known as MUL.APIN (Plow Star). The primary objective was to ascertain the initial birth and sunset dates of celestial bodies. The writing of MUL.APIN commenced in the 8th and 7th centuries BC and continued until the 3rd and 2nd centuries BC.

The contents of MUL.APIN predominantly revolve around stars and their movements, with a particular focus on the seven visible planets. Each of these planets was associated with their respective chief deities: Jupiter with Marduk, Venus with Ištar, Mars with Nergal, Saturn with Ninurta, Nabu with Mercury, Šamaš with the Sun, and Sin with the Moon. Moreover, they divided the sky into three sections, naming each after

ayırarak her birine en önemli tanrılarının isimlerini vermişler ve bu göksel üç yola yıldızlar ve takımyıldızlarını yerleştirmişlerdir. Yine bu gözlemedikleri yıldızlara bakarak interkalasyon işlemi de yapmışlardır. Metnin ilerleyen bölümlerinde bir gölge saatinde günün tam saatinin nasıl elde edileceği üzerinde durulmuştur. Bunun yanında su saatinin kullanımı ile ilgili de bilgi verilmiştir. Son bölümlerde ise göksel cisimlere bakarak kehanet yapmışlardır. O dönemin insanına göre tanrılar, mesajlarını gezegenlerin hareketleri ile de bildiriyorlardı. Böylelikle göksel kehanet olgusu ortaya çıkmış ve kehanet yaparken; “Eğer X olursa, Y elde edilir” gibi bir formül kullanmışlardır.

their principal gods, and arranged the stars and constellations along these celestial paths. They also conducted intercalation by observing the stars. Later in the text, instructions were provided on how to determine the precise time of day using a shadow clock, along with information on the utilization of water clocks. The concluding chapters delved into prophecy based on celestial observations. According to the beliefs of that era, the gods communicated their messages through planetary movements, giving rise to the phenomenon of celestial prophecy, with formulas such as “If X happens, Y will be obtained.”

Anahtar Kelimeler: MUL.APİN, Gökyüzü, Gezegen, Takımyıldızları, Kehanet. **Keywords:** MUL.APIN, Sky, Planet, Constellations, Prophecy.

Extended Abstract

MUL.APIN can be translated simply as the Plough Star. It was discovered as a Babylonian astronomical and astrological text approximately a hundred years ago. The initial portion of the two-part MUL.APIN was translated by Leonard William King. In 1989, Hermann Hunger and John Steele published it as a complete text and translation under the title “An Astronomical Compendium in Cuneiform”. MUL.APIN stands out as one of the most significant works of celestial science crafted by ancient Mesopotamian people. Scholars estimate its composition spanned from the Neo-Babylonian period of the 8th and 7th centuries BC to the 3rd and 1st centuries BC. MUL.APIN, presenting Mesopotamian celestial science in a schematic astronomy, was the first text to offer plausible explanations for the celestial bodies mentioned in the Mesopotamian celestial prophecy series Enūma Anu-Enlil (“Once upon a time Anu Enlil”).

The ancient Mesopotamian adventure of observing the sky dates back to antiquity. While it is beneficial to attribute these observations to the Sumerians, it was the Babylonians who made celestial observations more systematically. One of the earliest recorded observations in this context is the Venus tablet created by the Babylonian king Ammišaduqa (-1650 BC), as gleaned from cuneiform texts.

Central to these observations are the dates of the initial appearance or disappearance of stars and planets near the horizon during morning and evening. The journey of celestial observation, traceable to around 2000 BC, began to be meticulously recorded on tablets known as Astronomical

Chronicles circa 750 BC. The key objective was to determine the precise dates of the first rising and setting of planets and stars by revisiting past data and conducting new observations.

Why were the people of ancient Mesopotamia so engrossed in the sky? When pondering this question, several factors merit attention. Foremost among these is the significance that ancient Mesopotamian people attributed to the sky and celestial bodies. In the Babylonian creation epic Enūma Elish, Marduk's victory over Tiamat resulted in the allocation of stations or planets in the sky to the gods. This likely led people of the time to perceive planets as manifestations of the gods. They interpreted the movement of each celestial body as a divine message, thereby embarking on the practice of celestial prophecy. Thus, perhaps unwittingly, they bestowed upon us the earliest astronomical and astrological knowledge in the history of the world.

The content of MUL.APIN can be concisely summarized as follows:

1. The text divides the sky into three sections, naming them after their greatest gods, Anu, Enlil, and Ea, and assigns constellations to each section.
2. It attempts to determine the precise time of sunrise and the appearance of certain stars or constellations.
3. Information is provided regarding the setting and rising of stars simultaneously, noting 16 stars rise or become visible while others sink or disappear.
4. Time intervals of 15 constellations relative to the sun are detailed.
5. A section is dedicated to Zenith or Ziqpu stars.
6. Stars in the path of the moon or surrounding it are discussed.
7. The text presents a scheme for intercalation, involving the addition of days or months to the calendar.
8. Births of stars in relation to the sun and their correlation with wind directions are outlined.
9. Periods of planets are enumerated, with major planets named after gods.
10. The focus shifts to determining nighttime wind direction.
11. Seasonal positions of the sun are described according to the paths of Ea, Anu, and Enlil.
12. Further discussion on intercalation determines whether extra months need to be added during the year.
13. The text explains how to determine the time of day using a shadow clock.
14. It lists the necessary amount of water for a water clock to operate overnight on the 1st and 15th of each month in mina and šekel units.
15. The final chapter delves into heavenly prophecies.

Giriş

Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç orijinal bir tartışmayı başlatmaktan ziyade, Türkçeye bu tür çalışmaları kazandırmak olmuştur. Bu bağlamda yapılacak olan çalışmalara ön ayak olmak hedeflenmiştir. Kısmen de olsa çalışmada yer alan kehanetler bölümü hakkında yorum yapılmış ve genel itibariyle orijinal çalışmalarda verilmeyen bilgiler, okuyucuyu aydınlatmak adına dipnotlar kısmında açıklanmaya çalışılmıştır.

MUL.APİN, kısaca *Saban Yıldızı* olarak çevrilebilir. MUL.APİN, Babil astronomi ve astroloji metinleri olarak yaklaşık yüz yıl önce gün yüzüne çıkarılmıştır. İki bölümden oluşan MUL.APİN'in ilk bölüm çevirisini Leonard William King yapmıştır.¹ 1989'lu yıllarda ise Hermann Hunger ve David Pingree tarafından tam bir metin olarak ve çevirisiyle birlikte "*MUL.APIN: An Astronomical Compendium in Cuneiform*"² adıyla yayınlanmıştır. MUL.APİN, Eski Çağ Mezopotamya insanı tarafından yazılan en geniş göksel bilim çalışmalarındandır. Yazım aşamaları ise kısaca Yeni Babil dönemi olan MÖ 8. ve 7. Yüzyıllardan başlayarak MÖ 3. ve 2. Yüzyıllara kadar sürdüğü tahmin ediliyor. Mezopotamya göksel bilimini şematik bir astronomi içerisinde bizlere sunan MUL.APİN, Mezopotamya göksel kehanet serisi olan *Enūma Anu-Enlil*³'de (Bir Zamanlar Anu Enlil) değinilen gök cisimlerinin makul açıklamalarını veren ilk metin olmuştur.⁴

Eski Çağ Mezopotamya insanının gökyüzünü gözlem serüveni çok eski tarihlere dayanır. Bu gözlemleri Sümerlerden başlatmak faydalı olsa da Babilliler göksel incelemeleri Sümerlere göre daha sistematik şekilde yapmışlardır. Bu bağlamda yapılan ilk gözlemlerden bir tanesi, çivi yazılı metinlerden öğrendiğimiz Babil kralı Ammisaduqa'nın (MÖ - 1650) yaptırdığı Venüs tabletidir. Yapılan gözlemlerin merkezinde sabah ve akşam ufka yakın yıldızların ve gezegenlerin ilk ortaya çıkış veya kaybolma tarihleri yer alır. MÖ 2000'li yıllara tarihlendirebileceğimiz göksel inceleme serüveni, MÖ 750'li yıllarda *Astronomi Günlükleri* denilen tabletlere sistematik olarak kaydedilmeye başlanmıştır. Buradaki en önemli nokta ise geçmiş bilgilere bakarak ve yeni gözlemler yaparak gezegenler ve yıldızların ilk doğuş ve batış tarihleri hakkında tam ve net bir tarih belirlemek olmuştur.⁵

"Eski Çağ Mezopotamya insanı neden bu kadar gökyüzü ile ilgilenmiştir?" Sorusu akıllara geldiğinde üzerinde durulması gereken birkaç konu vardır. Bunlardan en önemlisi dönemin insanının gökyüzüne ve göksel cisimlere verdiği önemdir. Babil Yaratılış Destanı olan *Enūma Eliş*'te Marduk, Tiamat'ı yenerek tanrılara gökyüzünde istasyonlar veya gezegenler vermiştir. Bundan

¹ Hunger - Pingree, 1999: 57.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Hunger - Pingree, 1989).

³ *Enūma Anu-Enlil* (Bir Zamanlar Anu Enlil) yaklaşık 7000 tane kehanetten oluşan göksel kehanet serisidir. İçeriğinde; Ay-Nanna Suen/Sin, Güneş-Utu/Şamaş, Jüpiter-Marduk, İskur/Adad, Mars/Nergal, Merkür/Nabu, Venüs-Inanna/İstar ve Satürn/Ninurta ile ilgili kehanetler barındırır. Ayrıca bazı büyük yıldızlar ve takımyıldızları ile ilgili kehanetler de mevcuttur. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Barton, 1994: 12; Verderame, 2002: 447; Baysal, 2018: 467; Rochberg, 2018: 121).

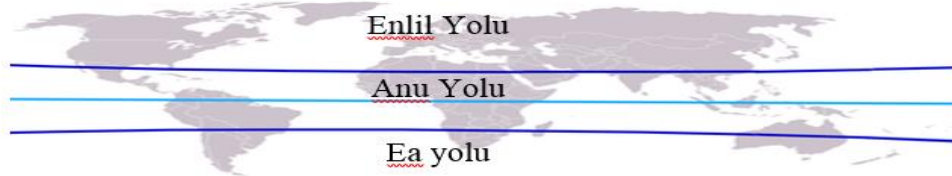
⁴ Hunger - Steele, 2019: 1.

⁵ De Jong, 2007: 108.

dolayı olsa gerek ki dönemin insanları, gezegenleri ve diğer göksel cisimleri tanrıların bir tezahürü olarak görmüştür. Onlara göre göksel cisimlerin her birinin hareketi, tanrıların onlara bir mesajıydı. Böylelikle gök cisimlerine bakarak kehanet yapmaya başladılar. Herhalde farkında olmadan da olsa dünya tarihinin ilk astronomik ve astrolojik bilgilerini bizlere miras bıraktılar.⁶

MUL.APİN içeriği kısaca şöyle özetlenebilir:

1. Gözlemedikleri yıldızları, gökyüzündeki yollara koymuşlardır. Bu yollardan kasıt, Kuzey Kutup Dönencesi, Yengeç ve Oğlak Dönencesidir. Bu ayrımlara yol denmiş ve en önemli tanrıların isimleri verilmiştir. Buna göre Kuzey Kutup Dönencesine Enlil Yolu, Yengeç Dönencesine Anu Yolu, Oğlak Dönencesine ise Ea Yolu denilmiştir. Enlil yolunda 33 yıldız, Anu yolunda 23 ve Ea yolunda ise 15 yıldız konumlandırılır. Yine bu bölümde yıldız ve yıldız gruplarının birbirleri ile olan ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bazı yıldızlar ise tanrılar ile özdeşleştirilmiştir.⁷

2. İkinci bölümde güneşin doğuşunun tam zamanı verilmeye çalışılır. Bunun yanında belirli bazı yıldız veya takımyıldızlarının yükselişi/ortaya çıkışı hakkında tam zaman verilir. Yaptıkları incelemeler sonucunda yıldızlar veya takımyıldızlarının tam olarak gözle görülmesi ayın; 1., 5., 10., 15., 20. veya 25. günlerinde mümkün olduğunu yazmışlardır. Ayrıca kronolojik olarak düzenlenmiş bu bölümde ekinokslar ve gündönümleri için ideal tarihler de verilmektedir. Buldukları bu ideal veya kendilerine göre tam tarih ve zamanlar vasıtasıyla su saati verilerini düzenleyebilmişlerdir. Su saatinin ideal zamanı verebilmesi için, gündüz ve gece ne kadar su akması gerektiğini hesaplayabilmişlerdir.⁸

3. Bu bölümde aynı anda batan ve yükselen yıldızlar hakkında bilgi verilir. Buna göre 16 tane yıldız yükselirken veya gözle görülürken, diğerleri batır veya gözden kaybolur.⁹

4. Bu bölümde güneşe göre 15 tane takımyıldızının gözle göründükleri zaman aralıkları hakkında bilgi verilir. İlerleyen bölümlerde ise, yıldızların hepsinin, hem zaman hem de göksel mesafe açısından yılın 1/360'ı kadar bir geçit törenine veya gözle görülmelerine sahip olduğunu açıklayan bir özet ifadeyle sona erer.¹⁰

⁶ Rochberg, 2011: 118; Baigent, 2015: 82.

⁷ Cooley, 2013: 63; Hunger - Steele, 2019: 164.

⁸ Hunger - Steele, 2019: 179; Cooley, 2013: 64.

⁹ Hunger - Steele, 2019: 182; Cooley, 2013: 64.

¹⁰ Hunger - Steele, 2019: 184; Cooley, 2013: 64.

5. Bu bölümde *Doruk* veya *Ziqpu*¹¹ diye adlandırılan yıldızlara yer verilir. Ziqpu yıldızları, gökyüzünü iki hayali çizgi ile bölen ve meridyen adı verilen hayali çizgiden geçen yıldızlardır. Gökyüzünün tam yukarısına bakan gözlemci, bundan dolayı gördüğü yıldızlara Doruk veya Ziqpu yıldızları demiş olabilir.¹²

6. Bu bölümde ay yolundaki veya etrafındaki yıldızlara yer verilir. Bu bölüm ekliptiğin, yani güneşin etrafında izlenen yörüngenin, gerçekten pratik bir tanımıdır. Çünkü ayın yanından geçtiği yıldızların bir listesini içerir. İlerleyen bölümlerde de diğer büyük gezegenlerin de bu ekliptik yolu takip ettiğine değinilir.¹³

7. Bu bölümde interkalasyon yani takvime gün veya ay ekleme şeması verilmesinin yanı sıra güneşin, ayın ve KAK.SI.SÁ (Sagitta/Okçu) takımyıldızının konumları ve hareketlerinin gözlemlenmesi konu alınır. Buna göre şöyle bir hesap yapılır: “Nisannu (Nisan) ayının 15’inde, Tammuz/Dumuzu (Temmuz) ayının 15’inde, Tişrittu (Ekim) ayının 15’inde ve Tebetu (Ocak) ayının 15’inde güneşin doğuşunu, ayın görünümünü ve okçu takımyıldızının görünüşünü gözlemleyerek fazladan günlerin sayısını belirleyeceksin” denilir.¹⁴

8. Bu bölümde güneşe göre yıldızların doğuşu ve rüzgârların yönleri ile ilişkilerine yer verilir. Buna göre şöyle denir: “Elul/Ululu (Eylül) ayının 10’unda Eridu şehrinin yıldızı belirir ve 15’inde de ŠU.PA (Boötes/Çoban takımyıldızı) belirir. Yıldızların belirmediği gün, onların yükselişlerini, görünümünü, ıslanmalarını(?) ve esen rüzgârı gözlemleyeceksin. Atlar nehirden su içmemelidir. İkramlarınızı sunduktan sonra ve atlar zift/katrana temas ettiğinde su içebilir. Garip gelen taraf atlar ile ilgilidir. Yine de atların da böyle bir tören veya seremonide yer alma ihtimalleri de vardır.¹⁵

9. Gezegenlerin periyodlarını içeren bu bölümde büyük gezegenlere tanrıların ismi verilmiş ve önceki bölümdeki gibi bir seremoni yapılmıştır. MUL.APIN’deki diğer birçok ideal değer ve zamanlama hesaplamaları gibi bu bölümde de büyük gezegenlerle (Ay, Güneş, Jüpiter, Venüs, Mars, Satürn ve Merkür) ilgili hesaplamalar yapılmıştır. Bunun yanında küçük gezegenlerle ilgili bilgiler de kesinlik ve daha çok gözlem gerektirdiği için bunlarla ilgili bilgilerin az olduğu söylenmiştir.¹⁶

10. Bu bölümde geceleyin rüzgârın yönünü belirleme üzerinde durulur. Bunu yapabilmek için, yılın belirli zamanlarında 4 tane belirli takımyıldızına bakmak gerektiği belirtilir.¹⁷

11. Bu bölümde Ea¹⁸, Anu¹⁹ ve Enlil²⁰’in yollarına göre güneşin mevsimsel konumları anlatılmaktadır. Bu durum, ayrıca her mevsimin tipik hava durumu ile de ilişkilendirilir.²¹

¹¹ Breger, 2022: 7.

¹² Hunger - Steele, 2019: 186; Cooley, 2013: 65.

¹³ Hunger - Steele, 2019: 195; Cooley, 2013: 65.

¹⁴ Hunger - Steele, 2019: 190; Cooley, 2013: 66.

¹⁵ Hunger - Steele, 2019: 198; Cooley, 2013: 66.

¹⁶ Hunger - Steele, 2019: 204; Cooley, 2013: 67.

¹⁷ Hunger - Steele, 2019: 208; Cooley, 2013: 68.

12. Bu bölümde ise interkalasyon yani takvime fazladan ay ekleme üzerinde durularak yıl içerisinde fazladan ay eklemenin gerekli olup olmadığı belirlenir. Yaptıkları yöntemle göre bir olay ideal takvim çerçevesinde gerçekleşiyorsa o yıl normal zamanlı bir yıl olur. Eğer gökyüzünde farklı bir olguya rastlarsa yani daha önce gözlemledikleri bir olgu zamanında olmazsa fazladan gün veya ay o yıla eklenir. Söz konusu olgular ise gezegenlerin veya takımyıldızlarının güneşe göre doğuşlarıdır. İnterkalasyon hesaplaması ise bu bölümün sonuç kısmında şöyle belirtilir: “Gün, ay ve yılın ara değerini belirleyecekseniz, günün ara değeri olan 1,40’ı, belirlediğiniz bir ayın ara değeri olan 50 ile çarpmanız gerekir. Daha sonra bir ayın ara değeri olan 50’yi 12 ay ile çarpacaksınız ve bir yılı ölçmek için fazladan 10 gün belirleyeceksiniz. Üç yıl sonra o yılı fazladan/ artık yıl olarak belirleyeceksiniz”.²²

13. Bu bölümde gün içerisinde zamanı belirlemenin nasıl yapıldığı anlatılır. Bu da bir gölge saati ile yapılır. Buna göre gözleme dayalı zaman belirleme değil de, karşılıklı gölgelerin birbirine kavuşması ile belirlenen bir zaman belirleme yöntemidir.²³

14. Bu bölüm, su saatinin her ayın 1’inde ve 15’inde gece boyunca çalışması için gereken uygun su miktarını mina ve şekel ölçüm birimi cinsinden listeler.²⁴

15. Bu son bölümde ise göksel kehanetlere yer verilir. Yıldızlar, takımyıldızları, gezegenler, meteorlar, ayın görünümü ve rüzgârın esmesi hakkında kehanetler sıralanır. Burada dikkat çeken, bu bölümdeki bazı kehanetlerin Enüma Anu-Enlil (EAE)’den alındığı fark ediliyor. Bu problem gibi gözükse de Eski Çağ Mezopotamya insanı, elindeki bilginin üzerine koyarak ilerlemeyi kendine hedef seçtiği için EAE’den aldığı bilgileri de bu nedenle makul bir çerçeveye oturtmuştur.²⁵

MUL.APİN’deki gök cisimleri ile ilgili kehanetler aşağıdaki gibidir. Burada numaralandırma olarak esas alınan sayılar, Hunger ve Steele’nin *The Babylonian Astronomical Compendium MUL.APIN* adlı eserindeki kehanet numaralarına yapılan atıf dikkate alınarak numaralandırılmıştır. Kehanetlerin

¹⁸ Süm. *Enki* (Toprağın Efendisi), Ak. *Ea* (Yaşam), Eski Çağ Mezopotamya bilgelik ve sular tanrısı. An/Anu’nun oğludur. Eşinin ismi ise Damkina’dır. Marduk’un babasıdır. Kült merkezi göl ve bataklıklara yakın olan Eridu şehridir. Meskeni ise nehirler (*Lugal-id*) veya bataklık ve suların olduğu kozmik bir bölge olan Apsu’dur (*Lugal-apsu*). (Ayrıntılı bilgi için bkz. Espak, 2006: 33; Leick, 1991: 40–41; Jacobsen, 2017: 217; Lambert, 2016: 111).

¹⁹ Sümer kökenli olan An, Babilliler tarafından Anu olarak adlandırılan gökyüzü tanrısıdır. Meskeni gökyüzüdür. Kült merkezi ise Uruk şehridir. Tapınağının ismi *E-an-na* (Gök Evi)’dir. Kozmik birliktelik oluşturduğu *Ki* (Toprak) adında bir eşi vardır. Enüma Elish’te Anşar ve Kişar’ın oğlu olarak geçer. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Civil-Gelb vd., 1968: 166; Pinches, 1906: 50; Eliade, 2018: 91; James, 1963: 23; Black - Green, 2003: 31).

²⁰ Süm. *Enlil*, Ak. *Ellil* ismi, havanın veya rüzgârın efendisi olarak çevrilebilir. Rüzgâr ve hava tanrısı olarak kabul edilir. Sıfatlarından bir tanesi (Efendilerin Efendisi’dir). Kült merkezi Nippur şehridir. Tapınağının ismi ise *E-Kur* (Dağ Evi)’dir. Ninlil adında bir eşi vardır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurt - Bulut, 2019: 163; Jastrow, 1898: 52; Wang, 2011: 13; Foster, 1996: 654).

²¹ Hunger - Steele, 2019: 209; Cooley, 2013: 68.

²² Hunger - Steele, 2019: 209; Cooley, 2013: 68–69.

²³ Hunger - Steele, 2019: 216; Cooley, 2013: 69.

²⁴ Hunger - Steele, 2019: 219; Cooley, 2013: 70.

²⁵ Hunger - Steele, 2019: 223; Cooley, 2013: 70.

çoğu günümüze kadar okunur olarak ulaşmıştır. [...] olarak belirtilen işaret, kehanetin o blümünün zamanla silinmiş olmasına işaret eder. Öte yandan içinde kelime olarak [Eğer] gibi bir ifade verilmesi de silinen kelimenin yerine gelebilecek tahmini kelimeyi işaret eder. Kısmen de olsa dipnotlar kısmında kehanetler açıklanmaya çalışılmış ve bu sayede Eski Çağ Mezopotamya insanının göksel kehanetler hakkındaki algısı anlaşılmasına çalışılmıştır.

1. (II iii 16) Eğer [...]’nın yıldızları kırmızı²⁶ olursa, sulanan topraklar bereketlenecek.²⁷
2. (II iii 17) Eğer *Karšul*? takımyıldızı 12. ayda sonuna kadar açılırsa/görünürse [...] ölüm (olacak?).²⁸
3. (II iii 18) Eğer *Karšul* takımyıldızı içinde bir yıldız çok parlak²⁹ olursa, düşman/(düşmanlık olacak?).³⁰
4. (II iii 19) Eğer [...] 2 veya 4 büyük olan sarı³¹ renkte olursa, ölüm (olacak?).³²
5. (II iii 20) Eğer [...] çok kırmızı olursa, sel ve yağmur (olacak?).³³
6. (II iii 21) Eğer Balık/Pisces takımyıldızı [...] içinde ya kırmızı³⁴, parlak, [...], ya da küçük olsun, ölüm (olacak?).³⁵
7. (II iii 22) Eğer *U.RI.RI* (Merkür?) yıldızı görünürse, sel ve yağmur (olacak?).³⁶
8. (II iii 23) Eğer *U.RI.RI* yıldızı Arabacı/Auriga takımyıldızına yaklaşırsa, atlar ölecek.³⁷
9. (II iii 24) Eğer *U.RI.RI* yıldızı Başak/Virgo takımyıldızına yaklaşırsa, (yukarıdakinin) aynısı olacak.³⁸
10. (II iii 25) Eğer *U.RI.RI* yıldızı Yengeç/Cancer takımyıldızına yaklaşırsa, önemli bir kişinin ölümüne işaret olacak/ o önemli kişi ölecek.³⁹

²⁶ Eski Çağ Mezopotamya insanı kırmızı rengini astrolojik bağlamda Mars gezegeninin savaşçı özelliği ve rengi ile özdeşleştirse de kehanetlerde bazen iyi olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda özellikle gezegenlerin veya yıldızların açık kırmızı rengi; sağlıklı olmak, tanrılar ile yakın olmak ve zenginliğin büyümesi olarak yorumlanmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Thavapalan, 2020: 112).

²⁷ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

²⁸ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

²⁹ Bu kehanette *Karšul* takımyıldızının modern adı bulunamamıştır. Fakat Eski Çağ Mezopotamya insanının gözünde bir yıldızın çok parlaması kötü sağlığa, fakirliğe ve depresyona işaret olarak yorumlanmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Thavapalan, 2020: 112).

³⁰ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

³¹ Sarı rengi, Eski Çağ Mezopotamya insanının gözünde ve astrolojisinde; sarılık hastalığına veya fesatlığa/kıskançlığa, günün kısılgına, günün sonuna, bir lanetle ölmeye veya bir suçtan dolayı ölmeye işaret olarak yorumlanmıştır. Bu yüzden bu kehanetin sonuç bölümünün kötü yorumlanması normaldir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Thavapalan, 2020: 112).

³² Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

³³ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

³⁴ Bu kehanette ise kırmızı renginin kötü tarafı üzerinde durulmuştur. Genel olarak dönemin insanları kırmızı rengini Mars/Nergal gezegeni ile ilişkilendirdikleri için böyle bir yorum yapmış olabilirler. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Duman, 2021: 78).

³⁵ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

³⁶ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

³⁷ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 202.

³⁸ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

11. (II iii 26) Eğer *U.RI.RI* yıldızı Yengeç/Cancer takımyıldızına sağdan yaklaşırsa, önemli bir kişinin ölümüne işaret olacak/ o önemli kişi ölecek.⁴⁰
12. (II iii 27) Eğer *U.RI.RI* yıldızı Yengeç/Cancer takımyıldızına soldan yaklaşırsa, önemli bir kişinin ölümüne işaret olacak/ o önemli kişi ölecek.⁴¹
13. (II iii 28) Eğer Karga/Corvus takımyıldızı [...] aşağı güney rüzgârı yönüne doğru (görünürse?), susam bollaşacak.⁴²
14. (II iii 29) Eğer Karga/Corvus takımyıldızı [...] kuzey rüzgârı yönüne doğru (görünürse?) arpa (hasadı?) bol olmayacak.⁴³
15. (II iii 30) Eğer Aslan⁴⁴/Leo takımyıldızının yıldızları [...], kral nereye giderse gitsin muzaffer olacak.⁴⁵
16. (II iii 31) Bu bir sefer/savaşa gitme yıldızıdır.⁴⁶
17. (II iii 32) Eğer *KAL.NE*⁴⁷ [...] ve 4 tane yıldız/herhangi bir yıldız kümesinin içinde olmayan 4 tane yıldız yaklaşırsa, şehrin efendisi/kralı ölecek.⁴⁸
18. (II iii 33) Eğer Jüpiter/*Sag.me.gar* parlak⁴⁹ olursa, sel ve yağmur (olacak?), gökkuşağının adı bolluğun (günü?) olacak;⁵⁰
19. (II iii 34) Güneyde yağmur olacak, kuzeyde sel olacak, doğuda yağmur olacak, batıda yıkım olacak.⁵¹
20. (II iii 35) Lisi⁵²/Nabu⁵³ yıldızının görünür olduğu gün, 3 gün boyunca bir adam evinin etrafındaki her şeyi uyandırmalıdır;⁵⁴

³⁹ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴⁰ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴¹ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴² Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴³ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴⁴ Aslan, çoğu medeniyette kraliyetin sembolü olarak görülür. Yırtıcı doğası ve gücünden dolayı kral veya krallıkla özdeşleştirilir. Eski Çağ Mezopotamya literatüründe de çoğu kralın kendisini aslan ile özdeşleştirdiği bilinir. Bu bağlamda Aslan takımyıldızının bir savaş veya sefere çıkma veya zafer habercisi olarak görülmesi normaldir. Fakat kehanetlerin gerçekleşme ihtimalleri göz önüne alındığında kehanetlerdeki bu zafer elde edilecek bölümü kralların elini güçlü tutmak adına kâhinler tarafından yazılmış olabilir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Mieroop, 2016: 100–101; Watanabe, 2002: 42.)

⁴⁵ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴⁶ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴⁷ *KAL.NE* yıldızına genel olarak modern bir isim verilememiştir. Yine de kâhinler, büyük gezegenlere atıfta bulunmak için bu terimi kullanmış olabilirler. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Hunger - Steele, 2019: 223).

⁴⁸ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁴⁹ Eski Çağ Mezopotamya astrolojisinde ve genel olarak göksel kehanetlerde bir gezegenin, özellikle de Marduk gibi büyük bir tanrıyı temsil eden Jüpiter'in, parlak veya ışıltılı olması tanrıların yanlarında olacağı ve iyi şeyler olacağına yorumlanırdı. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Thavapalan, 2020: 112).

⁵⁰ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁵¹ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁵² Lisi, bir takımyıldızı olarak tanrı Nabu'ya atfedilir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Hunger - Pingree, 1999: 61).

⁵³ Marduk'un oğlu, ilahi yazıyı yazan tanrı veya bir bakıma yazı tanrısıdır. Tapınım yeri Borsippa'dır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Wallenfels, 2000: 458; Jastrow, 1915: 218).

21. (II iii 36) İnsanları, sığırları, koyunları ve eşekleri;⁵⁵
22. (II iii 37) ve o adam uyumayarak Lisi/Nabu'ya dua etmeli, sonra o ve onun evinin etrafındaki her şey başarıyı yaşayacak/tadacak.⁵⁶
23. (II iii 38) Eğer 9, 10 ve 11. ayda Ay'ın sol boynuzu/tarafı uzarsa/gerilirse ve;⁵⁷
24. (II iii 39) Dünyaya doğru bakarsa, belalar (azalacak?).⁵⁸
25. (II iii 40) Eğer Güneş bir bulut kümesinin içinde doğarsa, bir kral öfkelenecek ve silahlarını kaldıracak.⁵⁹
26. (II iii 41) Eğer Güneş bir bulut kümesinin içinde batarsa, bir kral ölecek.⁶⁰
27. (II iii 42) Eğer batıdan bir yıldız parlar ve Lisi/Nabu yıldızına girerse: bir devrim olacak.⁶¹
28. (II iii 43) Eğer batıdan bir yıldız parlar ve ŞU.PA⁶²/Enlil yıldızı (Çoban/Boötes) yıldızına girerse, bir devrim olacak.⁶³
29. (II iii 44) Eğer batıdan bir yıldız parlar ve Ay'a girerse, bir devrim olacak.⁶⁴
30. (II iii 45) Eğer [bu] yıldız Ay'dan üç yıldız olarak çıkarsa, başarısız bir saldırı (olacak?).⁶⁵
31. (II iii 46) Eğer doğudan güneye doğru bir yıldız parlarsa ve EN.TE.NA.BAR.ĦUM/Erboğa-Centauri⁶⁶(Ha-ba-ši-ra-nu/fare?)'ü geçerse ve;⁶⁷
32. (II iii 47) Batıdan batarsa, üç yıl boyunca bolluk olacak.⁶⁸
33. (II iii 48) Eğer batıdan doğunun ortasına [bir yıldız] geçerse, üç yıl boyunca;⁶⁹
34. (II iii 49) [Memleket] [fenalık] yaşayacak.⁷⁰
35. (II iii 50) Eğer gökyüzünün ortasından [bir yıldız] parlayıp batıdan batarsa, memlekette;⁷¹

⁵⁴ Hunger - Steele, 2019: 159; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁵⁵ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁵⁶ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁵⁷ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁵⁸ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁵⁹ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁶⁰ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁶¹ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁶² ŞU.PA veya modern ismi ile Boötes/Çoban takımyıldızı, Eski Çağ Mezopotamya astrolojisinde tanrı Enlil'e atfedilir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Reiner - Pingree, 1981: 71).

⁶³ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 203.

⁶⁴ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁶⁵ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁶⁶ EN.TE.NA.BAR.ĦUM, E.A.E'de Erboğa/Centauri takımyıldızı olarak verilmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Reiner - Pingree, 1981; 4).

⁶⁷ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁶⁸ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁶⁹ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁷⁰ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

36. (II iii 51) Ağır bir kayıp olacak.⁷²
37. (II iii 52) Eğer [...]’nın Akrep/Scorpius takımyıldızı görünürse ve güney rüzgârı eserse, o yıl güzel olacak.⁷³
38. (II iii 53) Eğer [...] parlamazsa, güzel olacak.⁷⁴
39. (II Gap B1) [...] Marduk⁷⁵ (Jüpiter/*Sag.me.gar*)’in yıldızı yılın başında görünür hale gelirse, o yıl karık iyi olacak.⁷⁶
40. (II Gap B2) [Eğer] Marduk’un yıldızı, yıldızlara yaklaşırsa, o yıl Adad⁷⁷ yıkıma sebep olacak.⁷⁸
41. (II Gap B3) Eğer Marduk’un yıldızı, Karga/Corvus takımyıldızına yaklaşırsa, susam (hasadı) erken olacak ve bol olacak.⁷⁹
42. (II Gap B4) Eğer Marduk’un yıldızı bir adamın vücudunu görürse, (hastalık?) o adamı saracak.⁸⁰
43. (II Gap B5) Eğer bir adam Marduk yıldızının önünde banyo yaparsa, orada suç olacak.⁸¹
44. (II Gap B6) Eğer Marduk yıldızı kara renginde görünürse, o yıl *asakku*/hastalık olacak.⁸²
45. (II Gap B7) Eğer *ŞU.PA/Enlil* (Çoban/Boötes) takımyıldızı loş bir şekilde görünürse, sel geç olacak.⁸³
46. (II Gap B8) Eğer *ŞU.PA/Enlil* (Çoban/Boötes) görüldüğünde parlamaya devam ederse, sel erken olacak.⁸⁴
47. (II iii 1) Eğer *ŞU.PA/Enlil* (Çoban/Boötes) alev gibi parlamaya devam ederse, hasat bol olacak.⁸⁵
48. (II iii 2) Eğer *ŞU.PA/Enlil* (Çoban/Boötes) çok alçakta ise ve loş ise, sel olmayacak.⁸⁶
49. (II iii 3) Eğer *ŞU.PA/Enlil* (Çoban/Boötes) görüldüğünde güneşe doğru dönük ise, Eğer batı rüzgarları başlarsa/artarsa ve;⁸⁷

⁷¹ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁷² Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁷³ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁷⁴ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁷⁵ Sümerlerin *Amar.ud.-utu* dediği Babil baş tanrısı olan Marduk, bilgelik ve sular tanrısı olan Enki/Ea’nın oğludur. *Damkina* ve *Zarpanitum* adlı iki eşi vardır. Tanrı Nabu onun oğludur. Babildeki tapınağına *E-sagila* (Yüce Ev) denir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Pinches, 1906: 241; Frayne - Stuckey, 2021: 202; Lambert, 2016: 42).

⁷⁶ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁷⁷ Süm. İskur, Ak. Adad denilen Eski Çağ Mezopotamya Fırtına Tanrısıdır. Tapınımı çok yaygın olmasa da Sümerlerde Karkar şehrinde tapının görmüştür. *E-u-gal-gal-la* (Büyük Fırtınaların Evi) adında bir tapınağı vardır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Nardo, 2007: 147; Schwemer, 2001: 136; Schwemer, 2007: 131; Ürkmez, 2019: 230).

⁷⁸ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁷⁹ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁸⁰ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁸¹ Hunger - Steele, 2019: 161; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁸² Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁸³ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁸⁴ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁸⁵ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 204.

⁸⁶ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 204.

50. (II iii 4) Güneye dönerse, 6. ayın 10. gününde memleketin topraklarında yıkıma sebep olacak.⁸⁸
51. (II iii 5) Eğer *ŠU.PA/Enlil* (Çoban/Boötes) gün batımına doğru dönükse ve doğduğunda gökyüzünün önüne bakarsa;⁸⁹
52. (II iii 6) ve rüzgâr esmiyorsa, kıtlık olacak ve bir hanedanın sonu felaketler içinde olacak.⁹⁰
53. (II iii 7) Prangalar ile Anšan' a giden Ur kralı İbbi-Sin⁹¹'in kehaneti;⁹²
54. (II iii 8) Onun ardından askerler ağlayacak/düşecek.⁹³
55. (II iii 9) Eğer onlar bir adamı yönetici yaparlar ve güney rüzgârı eserse, bu adam/hanedan iyi olacak.⁹⁴
56. (II iii 10) Eğer onlar bir adamı yönetici yaparlar ve kuzey rüzgârı eserse, o adam ince/verimsiz ekmek yiyecek.⁹⁵
57. (II iii 11) Eğer onlar bir adamı yönetici yaparlar ve doğu rüzgârı eserse, o adamın günleri kısa olacak.⁹⁶
58. (II iii 12) Eğer onlar bir adamı yönetici yaparlar ve batı rüzgârı eserse, o adam başarılı/refah olmayacak.⁹⁷

Çivi yazılı metinlerde geçen takımyıldızları, batıdaki karşılıkları ve Türkçe karşılıkları şu şekildedir:⁹⁸

Çivi Yazılı Metinler	Modern İsmi	Türkçe
ŠUDUN, ŠU.PA	Boötes	Çoban Takımyıldızı
ŠUDUN.ANŠE-EGIR-ti,na dul-lum ar	Boötes	Çoban Takımyıldızı
GAM-ti, kip-pat, MUL BAL.TEŠ.A	Corona Borealis	Kuzeytacı Takımyıldızı
MUL ša₂ maš-a-ti	Herculis	Herkül/Güçlü Adam
MUL ša₂ taš-ka-a-ti, MUL ša₂ tak-ša-a-ti	Herculis	Herkül/Güçlü Adam
MUL DELE, MUL e-du	Herculis	Herkül/Güçlü Adam

⁸⁷ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁸⁸ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁸⁹ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹⁰ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹¹ III. Ur Devleti krallarındandır. Yönetimi 24/25 yıl sürmüştür. Anšan'a (Elam) sefer düzenledikten sonra ciddi bir gerileme yaşamıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Jacobsen, 1939: 199–200).

⁹² Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹³ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹⁴ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹⁵ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹⁶ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹⁷ Hunger - Steele, 2019: 163; Watson - Horowitz, 2011: 205.

⁹⁸ Hunger - Pingree, 1999: 271–277; Breger, 2022: 5.

GAŠ~AN TIN, UZ₃	Lyra	Çalgı Takımyıldızı
qu₂-ma-ri ša₂ UD.KA.DUH.A	Cygni/Cygnus	Kuğu Takımyıldızı
MUL ni-bi-i ša₂ GABA- šu₂	Cygni/Cygnus	Kuğu Takımyıldızı
kin-si	Lacerta	Kertenkele Takımyıldızı
a-si-di	Andromeda	Zincirli Prenses
4 ša₂ LU.LIM, ŠI ša₂ LU.LIM	Cassiopeia	Kraliçe Takımyıldızı
um-mu-lu-ti	Perseus	Kahraman Takımyıldızı
ni-bi-i ša₂ Š~U.GI	Perseus	Kahraman Takımyıldızı
na-as-ra-pi	Persei/Perseus	Kahraman Takımyıldızı
GAM₃, gam-lu	Auriga	Arabacı Takımyıldızı
KIŠIB GAM₃, rit-ti GAM₃	Auriga	Arabacı Takımyıldızı
MAŠ.TAB.BA EGIR-i	Gemini	İkizler Takımyıldızı
AL.LUL, ALLA	Cancri/Cancer	Yengeç Takımyıldızı
2 MUL^{mes} ša₂ ŠAG.DU UR.GU.LA/UR.A	Leonis/Leo	Aslan Takımyıldızı
4 ša₂ GABA-šu₂	Leonis/Leo	Aslan Takımyıldızı
2 ša₂ GIS~.KUN-šu₂	Leonis/Leo	Aslan Takımyıldızı
DELE ša₂ KUN-šu₂	Leonis/Leo	Aslan Takımyıldızı
e₄-ru₆	Coma Berenices	Berenices'in Saçı
ŠUDUN.ANŠE, na-dul- lum	Boötes	Çoban Takımyıldızı

Sonuç

MUL.APİN/Saban Yıldızı adlı göksel inceleme serisi, Eski Çağ Mezopotamya insanı için muazzam bir başarıyı teşkil edecek bir yapıya sahiptir. Binlerce yıl önce kısıtlı imkânlarla ancak bu kadar mükemmel bir göksel inceleme raporu çıkarılabilir. Bu bağlamda inanç bakımından çevresindeki deneyimlere kutsallık atfederek kendisine bir inanç sistemi oluşturabilen dönemin insanları, aynı şekilde gökyüzündeki cisimlerin hareketlerine de anlam yükleyerek kendisine rehber olabilecek bir yol haritası çizmeye çalışmıştır.

MUL.APİN'deki bilgilere göre Eski Çağ Mezopotamya insanı, gökyüzünü üç bölüme ayırmışlar ve en büyük üç tanrı olan Anu, Enlil ve Ea isimlerini bu bölümlere vermişlerdir. Buna göre Kuzey Kutup Dairesini hava tanrısı Enlil'e

vererek bu bölüme *Enlil Yolu* demişlerdir. Yengeç Dönencesini de gök tanrı Anu'ya vererek bu bölüme *Anu Yolu* demişlerdir. Oğlak Dönencesini de bilgelik tanrısı Ea'ya vererek bu bölüme de *Ea Yolu* demişlerdir.

MUL.APİN, sadece göksel gözlem raporu olarak karşımıza çıkmaz. Ayrıca gökyüzündeki cisimlerin incelenmesi ile takvim de oluşturulmaya çalışılmış, bir yılın takriben ne kadar güne tekabül edeceği de hesaplanmaya çalışılmıştır. Ayrıca takvim oluşturulurken İnterkalasyon veya fazla gün konusu da görmezden gelinmeyerek işlenmiştir.

MUL.APİN'in sonunda göksel kehanetlerle ilgili bir bölüm vardır. Bu kehanetler çok fazla olmasa da genel itibariyle bakıldığında bütünsel olarak geçmişteki göksel kehanetlere göre nispeten daha tutarlıdır. Burada geçmiş kehanetlerden kasıt *Enūma Anu-Enlil/Bir Zamanlar Anu Enlil* adlı göksel kehanet serisidir. Genel olarak bakıldığında EAE'nin içeriğinde de takımyıldızları görülür. Fakat MUL.APİN, o dönemde gökyüzünde varlığı tespit edilen takımyıldızlarının çoğunu barındırır. Ayrıca MUL.APİN, bu takımyıldızlarının güneşe göre doğumlarını veya ilk gözle görüldükleri anı, batışlarını yani gözden kayboluşlarını not etmiştir. Bu bilgilerden yola çıkacak olursak MUL.APİN, EAE'nin makul ve doğru yorumlanmış bir hali diyebiliriz.

Eski Çağ Mezopotamya insanına göre tanrılar ve tanrıçalar yukarıda yani gökte yaşarlardı. Tanrılarını ve tanrıçalarını Personification/Kişileştirerek kendileri gibi düşünmüşlerdir. Fakat bu doğaüstü varlıklar onlara göre insani vasıflar taşımaz, sadece insana benzerdi. Buradan yola çıkan dönemin insanları, gökteki gezegenleri veya gözle görülebilen takımyıldızlarını tanrılara atfetmişlerdir. Buna göre Jüpiter/Marduk, Venüs/İştâr, Ay/Sin, Güneş/Şamaş, Mars/Nergal, Ninurta/Satürn, Nabu/Merkür olmuştur.

Onlara göre gezegenlerin her birinin hareketinde büyük manalar vardı. Enūma Eliş'te Marduk, Tiamat'ı yendikten sonra tanrılara gökyüzünden istasyonlar vermiştir. Yani gökyüzündeki gezegenler bir bakıma tanrılar onlarda tezahür etmesi gibi algılanmıştır. Buradan yola çıkmış olsalar gerek ki gezegenlerin hareketlerini tanrılarında bir mesaj olarak algılamışlardır. Bundan dolayı göksel kehanet denilen kavram ortaya çıkmış ve gezegenlerin hareketleri incelenerek bazı olaylar önceden tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu kehanetlerin gerçekleşip gerçekleşmediği büyük bir muamma olsa da insanın genel olarak geleceği bilmek isteme arzusu belki de Eski Çağ Mezopotamya insanını da buna yöneltmiştir.

Gökyüzü incelenirken bulunan bilgiler, en eski astronomi ve astroloji bilgilerini barındırmıştır. Bu bilgiler, birikerek çevre ülkelere zamanla geçmiş, özellikle dönemim Yunan ve Roma dünyası bu göksel bilgiler ile çok ilgilenmiştir. Sonuç olarak Eski Çağ Mezopotamya insanının başlattığı bu serüven, günümüze kadar gelecek olan göksel incelemelere zemin hazırlamıştır.

Kaynakça

- BAIGENT, M., 2015. *Astrology in Ancient Mesopotamia: The Science of Omens and the Knowledge of Heavens*, Simon and Schuster, New York.
- BARTON, T., 1994. *Ancient Astrology*, Routledge Press, London.
- BAYSAL, A. S., 2018. “Mezopotamya Astrolojisinin Doğuşu, Gelişimi ve Kaynakları”, *The Journal of Academic Social Science*, 65/6 ss. 461–475.
- BLACK, J. - GREEN, A., 2003. *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü: Tanrılar İfritler Semboller*, Çev.: Necdet Hasgül, Aram Yayıncılık, İstanbul.
- BREGER, G., 2022. *Zippu-stars and Cuneiform Knowledge: Meaning, Applications, Contexts*, University of California, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, California.
- CIVIL, M. - GELB, J. - LANDSBERGER, B. - OPPENHEIM, A. L. - REINER, E., 1968. *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago (AII)*, C. 1, Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- COOLEY, J. L., 2013. *Poetic Astronomy in the Ancient Near East: The Reflexes of Celestial Science in Ancient Mesopotamia, Ugaritic and Israelite Narrative*, Eisenbrauns, Winona Lake Indiana.
- DUMAN, H., 2021. *Eskiçağ Mezopotamya İnançlarında Gök Hiyerofanisi ve Yunan Dünyasına Etkisi*, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- ELIADE, M., 2018. *Dinler Tarihine Giriş*, Çev.: Lale Arslan Özcan, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ESPAK, P., 2006. *Ancient Near Eastern Gods Enki and Ea: Diachronical Analysis of Texts and Images From the Earliest Sources to the Neo-Sumerian Period*, Tartu University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tartu.
- FOSTER, B.R., 1996. *Before The Muses: An Anthology of Akkadian Literature*, CDL Press, Maryland.
- DOUGLAS, F.R. - STUCKEY, J.H., 2021. *A Handbook of Gods and Goddesses of the Ancient Near East: Three Thousand Deities of Anatolia, Syria, Israel, Sumer, Babylonia and Elam*, Eisenbrauns, Pennsylvania.
- LEICK, G., 1991. *A Dictionary of Ancient Near Eastern Mythology*, Routledge Press, New York.
- HUNGER, H. - PINGREE, D., 1999. *Astral Science in Mesopotamia*, Brill, Leiden.
- HUNGER, H. - PINGREE, D., 1989. *MUL.APIN: An Astronomical Compendium in Cuneiform*, Archiv für Orientforschung Beiheft 24; Verlag Ferdinand Berger and Söhne, Horn-Austria.
- HUNGER, H. - STEELE, J., 2019. *The Babylonian Astronomical Compendium MUL.APIN*, Routledge, New York.

- JACOBSEN, T., 2017. *Karanlığın Hazinesi: Mezopotamya Dininin Tarihi*, Çev.: Sibel Erduman, Paris Yayınları, İstanbul.
- JACOBSEN, T., 1939. *The Sumerian King List*, The University of Chicago Press, Chicago/Illinois.
- JAMES, E. O., 1963. *The Worship of the Sky God: A comparative Study in Semitic and Indo-European Religion*, The Athlone Press, London.
- JASTROW, M., 1915. *The Civilization of Babylonia and Assyria: Its Remains, Language, History, Religion, Commerce, Law, Art and Literature*, J.B. Lippincott Company, Philadelphia/London.
- JASTROW, M., 1898. *The Religion of Babylonia and Assyria*, Ginn & Company, Boston.
- JONG, T.D., 2007. "Astronomical Dating of the Rising Star List in MUL.APIN", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 97, ss. 107–120.
- KURT, M. - BULUT, E., 2019. "Enlil Kültürünün Mezopotamya Toplumlarının Siyasal ve Sosyokültürel Yapısına Etkisi", *Mezopotamya'nın Eski Çağlarında İnanç Olgusu ve Yönetim Anlayışı*, Ed.: L. Gürkan Gökçek - Ercüment Yıldırım - Okay Pekşen, 161–192, Değişim Yayınları, İstanbul.
- LAMBERT, W. G., 2016. *Ancient Mesopotamian Religion and Mythology: Selected Essays*, Mohr Siebeck, Tübingen.
- MIEROOP, M.V.D., 2016. *Philosophy Before The Greeks: The Pursuit of Truth in Ancient Babylonia*, Princeton University Press, New Jersey.
- NARDO, D., 2007. *Ancient Mesopotamia*, Greenhaven Press, New York.
- PINCHES, T. G., 1906. *The Religion of Babylonia and Assyria*, Archibald Constable Company Press, London.
- REINER, E. - DAVID P., 1981. *Babylonian Planetary Omens Part Two*, Undena Publications, Malibu.
- ROCHBERG, F., 2018. "The Catalogues of Enūma Anu Enlil", *Assyrian and Babylonian Scholarly Text Catalogues*, Ed.: Ulrike Steinert, 121–136. De Gruyter, Berlin.
- ROCHBERG, F., 2011. "The Heavens and The Gods in Ancient Mesopotamia: The View from a Polytheistic Cosmology", *Reconsidering the Concept of Revolutionary Monotheism*, Ed.: Beate Pongratz Leisten, 117–236, Eisenbrauns, Winona Lake.
- SCHWEMER, D., 2001. *Die Wettergottgestalten Mesopotamiens und Nordsyriens im Zeitalter der Keilschriftkulturen: Materialien und Studien nach den schriftlichen Quellen*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- SCHWEMER, D., 2007. "The Storm-Gods of the Ancient Near East: Summary, Synthesis, Recent Studies Part I", *Journal of Ancient Near Eastern Religions*, 7/2, ss. 121–168.
- THAVAPALAN, S., 2020. *The Meaning of Color in Ancient Mesopotamia*, Brill, Leiden- Boston.

- ÜRKMEZ, Ö., 2019. “Adad’tan Jüpiter’e Fırtına Tanrısı’nın Kuzey Mezopotamya’daki Dönüşümü”, *Mezopotamya’nın Eski Çağlarında İnanç Olgusu ve Yönetim Anlayışı*, Ed.: L. Gürkan Gökçek - Ercüment Yıldırım - Okay Pekşen, 229–252, Değişim Yayınları, İstanbul.
- VERDERAME, L., 2002. “Enuma Anu Enlil Tablets 1-13”, *Under One Sky: Astronomy and Mathematics in the Ancient Near East*, Ed.: John M. Steele ve Anette Imhausen, 447–458, Ugarit Verlag, Münster.
- WALLENFELS, R., 2000. *The Ancient Near East: An Encyclopedia for Students*, Charles Scribner’s Sons, New York.
- WATANABE, C. E., 2002. *Animal Symbolism in Mesopotamia A Context Approach*, Institut für Orientalistik der Universität Wien, Spitalgasse Wien.
- WATSON, R. - HOROWITZ, W., 2011. *Writing Science Before Greeks: A Naturalistic Analysis of the Babylonian Astronomical Treatise Mul.Apin*, Brill, Leiden Boston.
- XIANHUA, W., 2011. *The Metamorphosis of Enlil in Early Mesopotamia*, Ugarit Verlag, Münster.